

СТАРИНА НОВАК, ИСТОРИЈСКА ЛИЧНОСТ И ЕПСКИ ЈУНАК

(текст предвиђен за ЧОС)

5. фебруар 2021.

Већ читав један век, наша школа, са поносом носи име ратника, харамбаше и генерала Старине Новака. Живео је пре више од 400 година. То је била епоха када су Србија, српски народ и сви наши балкански суседи били покорени од великог и моћног Турског османског царства.

Новак од своје младости није пристајао на покорност и на тешке дажбине народа од стране царевине. Одметнуо се у слободне и шумовите планине, живећи са својим синовима и дружином у непокорности и непристајању подређеног положаја свога рода. Народни осветници и браниоци звали су се хајдуци. Он је био њихов комадант, хајдучки харамбаша. Чета му није била велика, али је била страх и трепет за турске и све друге насилнике. Од њих је одизимао отето од народа преко разних пореза, дажбина и пљачки. Део је задржавао за себе и своју дружину, а део је враћао напаћеном народу. Покорена „раја“ (тако су Турци називали обесправљење Србе и суседне народе) га је волела и штитила. Хајдуци су преко зиме мировали, све до мајског Ђурђевдана, од када су покретали своје акције. Наше сеоско становништво је преко зиме чувало своје осветнике и од хајдука су називани „јатаци.“

Давно, пред крај 16. века, многе европске државе, страхујући од даљег ширења Турског царства направиле су савез за борбу, одбрану и ослобођење европских територија којима је владао моћни исламски господар, султан. Нарочито су рачунали на устанке покорених балканских хришћана. Започео је „Дуги рат“ од 15 година. На Балкану борбу су прво прихватиле хајдучке дружине и одмах на почетку највише се истако Старина Новак. Већ је био у позним годинама, али још виталан и кочоперан. Под његовом командом вишеније била четица од 30 хајдука, већ прави војно одред од 3000 коњаника и пешака састављен од Срба и других народа. Сурови рат је највише вођен на територији данашње Србије, Бугарске, Мађарске и Румуније. Ратни вихор однео је Новака највише у тадашње румунске земље, где је предводио свој велики одред под командом чувеног војводе Михаја Храбро, легендарног јунака наших суседа. Успешан је био у многим биткама и постао је омиљени комадант, капетан, па генерал.

Рат се одужио, без одлучујућих победа и уз велике патње народа. Долазило је и до неслога и непријатељства међу хришћанском господом, аустријским царем, мађарским и румунским племићима. Због похлепе и властољубивости дошло је до међусобних сукоба. Наш Старина Новак је настрадао у обрачунима обесне господе. Лажно је оптужен од завеђених племића да је један град и тврђаву хтео да намерно преда Турцима. Та страна мађарског племства хтела да се ослободи најугладнијег комаданта Михаја Храброг. На данашњи дан, 5. фебруара 1601. године, сурово је био погубљен у румунском граду Клужу. На том месту, старом тргу, много касније, подигнут је споменик овоме српскоме јунаку.

Ово је била права повест нашег Новака. Али, он има и други живот. Вековима живи у еском народном песништву српског и других народа. Поред Косовског боја, Марка Краљевића, ускока, хајдуци харамбаше Новака највише су опевани у нашој усменој народној књижевности. Постоји 200 песама о њему и његовој дружини. Ту је симбол отпора турској сили и народна нада освете и коначног ослобођења. Пролази кроз разне авантуре и појављује се на многим местима, а

највише на планини Романији у Босни, више Сарајева, у Републици Српској. Митови, народне приче и песме највише га везују за овај планински крај, али је и присутан и од Дамлације до Црног мора и од Панонске низије до македонских језера. Није било гулара у прошлим временима, као и данас да не зна неку песму о харамбаши Старини Новаку

Наша школа „Старина Новак“ се нада да ће пројекат отварања споменика Новаку поводом стогодишњице, 2022. године успети и да ће красити нашу Палилулу и Београд, баш као или и више у граду Клузу.

(преорука – читање песме по избору)